

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Bevilaqua - Borsody Béla*

Cím: *Buda Királyi Szabad Város
Ispotályos Iskátulyája anno 1718.*

Forrás: *Neureti Ujság*

Bn

(Hely)

1942 II 14

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy

663.4

Hely

Idő

"141"

Személy

Buda Királyi Szabad Város Ispotályos Iskátulyája anno 1718.

Iskátulya, vagy más régi nevén skatulya eredetileg nem a papirosból ragasztott doboz volt, hanem bőrzacskó, anyerszény. A középkori latin Scattula a szó gyökere, az olaszoknál Scatolla, a franciáknál Chatouille. Chatuille vagyis Iskátulya volt a régi fejedelmi, országos és városi kincstárak vagyis kamarák pénztartó zsákja, a mai páncélsekreányek bőrből való őse. Bártfa város teljesen épen megőrzött városi Kamarájában máig ősi módon a mennyezet gerendáiról láncon lóg a sok Városi Iskátulya. Sok, mert a régi időkben a szabad királyi városok minden jövedelmi tételüket külön könyvelték városi sáfármester uraimék lajstromaiban, de minden jövedelmi ágat külön Iskátulyában tartottak. Ez igen szövevényes könyvelés volt, de áttekinthető volt.

Igy volt ez a régi Pesten és Budán is. Városkamarások uraimék külön bőrzacskóban tartották a városfalak alatti városárkokban való halászás és hinárkaszálás, a városi vendégfogadók, a városi mézárszékek, a pest-budai hajóhid, a theátrumok vagyis a komédiasházak — állatviadalmas Heccek, báb-színházak, csempürágók és egyéb kőklerságok — jövedelmeit.

A régi pestbudai Iskátulyák között a legdégezebb a városi serfőzőházak bőrzacskója volt. Ennek derekas jövedelme a város Ispotályos Fundusa, vagyis alapja jövedelmét alkotta, aminek sergaras volt a neve. A város serfőzőházát árendáló serfőzőmester évi árendája, a dereglyés és szekeres, valamint batyus sercsempészek birságpénze, az el-

kobzott csempész ser árverezéséből befolyó pénzek, italméresi Licentiák, az este 10 órakor meghuzott Serharang elkondulása után tilalmas serkimérés, vagyis a „záróra tullépés” okán kirótt Birságium mind a Seres Iskátulyába került bele.

A sergarasból teltelt ki Buda város köz-főtekonysági alapja, mely tehát a mai szociális és népjóléti tanácsi osztály költségvetésének őse volt. A Seres Iskátulyából tartotta fenn a budai Nemes Tanács az aggok, beteges és nyomorékok Ispotályait, vagyis a kórházakat és a menedékházakat, ebből fizette rokkant városi alkalmazottait, ebből tartotta fenn a temető kerteket és temettette el a szegényeket.

A ser maga a középkortól 1843-ig a kedveskedő, megtisztelő ajándék tárgya volt. Seres ajándékok adott Bártfa, Kassa, Brassó, Késmárk Zsigmond magyar királynak, Olmuütz városa Mátyás király urnak, az esztergomi érseknek és az erdélyi fővajdanak s a lengyel királynak. Bártfa városa seres ajándékkal tetézte meg a város szegődött ágyúöntőinek és a városi árkot tisztító lankafalvi városi jobbágyoknak járandóságait.

Ez a magyarázata annak a kegyes, bájos és valami régi Legendába illő, Mikszáth Kálmán vagy Krudy Gyula tollára kívánczó budai szokásnak, melynek írásos bizonyosságát ott találjuk évről évre a székesfővárosi levéltárban őrzött egykori budavárosi Protocolumokban. A Nemes Tanács ugyanis a fenti ősi kegyes szokást gyakorolta azzal, hogy minden tavasszal és nyáron a Városi Serfőzőház seréből „Ispotályos sert” ajándékozott a budai Ferences Pátereknek. A Nemes Tanács aláncon lógó Ispotályos Iskátulya terhére adta ajándékát. Serben adta ezt, mert így volt ez szokásban, mint ahogyan Szent Verena, Szent Athamariusz vagyis Szent Ottmár és Árpádházi Szent

Erzsébet legendaiban és szobrain, képein is ott látjuk a seres kannát, amiből a szentek nyomorék aggokat táplálnak a kegyességet kifejező serrel.

1718 március 17-én a budai Nemes Tanács — mint annakelőtte és azután minden tavasszal — igen tekintélyes mennyiségű budai városi sert ajándékozott a budai Franciskánusoknak. Erre vonatkozólag a Nemes Tanács az alábbi levelet intézte Főtisztelendő Páter Karakith Lukács ferencrendi Gvárdiánus uramhoz: „Még ha többet kérne is a főtisztelendő Conventus, azt is megadnánk, jól tudva, hogy a Magasságbéli milyen szeretettel fogadja, ha mi Szent Ferencfiat gyámolítjuk. Ezért tehát egyelőre folytatólagosan tizenkét hordó sert adunk a főtisztelendő Uraknak, kérve, hogy Városunk jó sorsát ajánlják a ferences Atyák könyörgő imáikba.”

1726 július 15-én a Portincula budai búcsuja napjára újabb seres ajándékot küldött a budai Nemes Tanács a három budai ferences, illetőleg ferences kapucinus kolostornak. A sert az egykori budai Vizivárosi Serházból küldte a Nemes Tanács. Az ennek egykori épülete helyén a 18. században épült, utóbb a közeli Három Nyul vendégfogadóról elnevezett laktanyát két éve bontották le.

Az ennek közelében levő egykoru Aranykacsa vendégfogadó érdemes gazdái őrzik a régi hagyományt és minden tavasszal egy hordó sert küldenek arra való hivatkozással a ferences atyáknak.

Budai várostörténeti hagyomány ez, helyi szín, budai magyar hagyomány, amire bizony szükség vagyon a mai hagyományvesztő világban.

Dr. Bevilaqua Borsody Béla